

<https://doi.org/10.15407/uhj2026.03.084>
УДК 94:316.343.652](477.83/.86):94(470+571)“1914/1917”

Анатолій ГЛУШКОВЕЦЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри археології, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін
hlushkovetskyi.anatoliy@kpn.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3197-4580>

Сергій ОЛІЙНИК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України
serg.oliy@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9130-1575>

Павло КЛІЩИНСЬКИЙ

кандидат історичних наук, старший викладач, старший викладач кафедри історії України
krasha_istfak@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6600-7833>

Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна)

УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ГАЛИЧИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (СЕРПЕНЬ 1914 — ЛЮТИЙ 1917 рр.)¹

Мета статті полягає в комплексній реконструкції життя та діяльності української інтелігенції Галичини в умовах російської окупації серпня 1914 — лютого 1917 рр.² Визначена мета зумовила виконання таких **завдань**: схарактеризувати повсякденне життя української

¹ Стаття підготовлена в рамках наукової теми «Проблеми історії суспільних змін і трансформацій в Україні від найдавніших часів до сьогодення» кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (№ держ. реєстрації 0122U000516).

² За Г. Касьяновим до інтелігенції відносимо всіх людей, професійно зайнятих кваліфікованою розумовою працею у сфері культури, управління, освіти, науки й матеріального ви-

Цитування: Глушковецький А., Олійник С., Кліщинський П. Українська інтелігенція Галичини в умовах російської окупації (серпень 1914 — лютий 1917 рр.). *Український історичний журнал*. 2026. № 3 (588). С. 84—98. <https://doi.org/10.15407/uhj2026.03.084>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

інтелігенції Галичини під час російської окупації; дослідити характерні риси репресивної політики російської влади щодо інтелігенції краю; простежити колаборантську діяльність москвофільської частини української інтелігенції; встановити шляхи, форми й методи русифікації Галичини в освітній і духовній сферах та реакцію на це місцевої інтелігенції. **Методологія** базується на принципах історизму, наукової неупередженості. Застосовуються методи наукового аналізу, синтезу, а також проблемно-хронологічний, статистичний. **Наукова новизна** дослідження вбачається у спробі реконструкції цілісної картини життя та діяльності української інтелігенції Галичини в умовах російської окупації серпня 1914 — лютого 1917 рр. Розширено знання про шляхи, форми, методи русифікаційно-репресивної політики Російської імперії в Галичині. **Основні результати** полягають у визначенні аспектів життя українських інтелігентських кіл Галицького краю в умовах російського панування та їх узагальнюючого огляду. **Висновки.** Російська окупація Галичини (1914—1917) стала важким випробуванням для місцевої, насамперед української, інтелігенції. До матеріальної скрути додалися репресії, особливо проти тих, кого звинувачували в «мазепинстві». Частина інтелігентів-москвофілів співпрацювала з окупантами, очікуючи винагород. Але їхні надії не справдилися. Найболючішими для української інтелігенції стали русифікаційні заходи в освіті, культурі та релігії, зокрема тиск на УГКЦ. Події тих років яскраво демонструють небезпеку російської окупації для українців і промовисто перегукуються із сучасними подіями в Україні.

Ключові слова: Галичина, українська інтелігенція, москвофіли, російська окупація, русифікація, репресії, Перша світова війна.

Початок Першої світової війни та російська окупація Галицького краю суттєво змінили звичний уклад життя всіх соціальних груп регіону. Період російського адміністративного контролю з серпня 1914 до лютого 1917 рр.³ став справжнім випробуванням для місцевої, особливо української, інтелігенції, адже довелося пристосовуватися до нових умов і нерідко опинятися на межі існування. Д. Дорошенко у своїх спогадах надзвичайно точно показав умови побутування галицьких інтелектуалів під час російської окупації: «[...] в ставленні російської окупаційної влади до галицької інтелігенції, як і до всіх мешканців краю, склалися неприпустимі, з точки зору міжнародних правил відносини. Як піддані “ворожої держави” галичани могли б сподіватися на шанування в окупованій території національних та релігійних прав. Загалом російська влада поставилася до галичан, як до населення, яке повстало проти своєї митрополії, і якого тепер доводиться втихомирювати і карати» [2, с. 24].

Проблематика життя та діяльності галичан, зокрема української інтелігенції, в умовах російської окупації неодноразово привертала увагу істориків. Проте дослідницький інтерес здебільшого фокусувався на загальних аспектах існування мешканців краю в нових умовах загалом, а інтелектуальні кола згадувалися лише

робництва, а також тих її представників, які не мали вищої чи спеціальної освіти, але були залучені до кваліфікованої розумової праці (Див.: [1]). Щодо досліджуваної території застосовуються поняття «Галичина» та «Східна Галичина» — у даній розвідці ми будемо використовувати перший варіант.

³ У цьому проміжку часу виділяються два періоди окупації росіянами Галичини: 1) серпень 1914 — вересень 1915 рр.; 2) червень 1916 — лютий 1917 рр.

опосередковано. Першим, хто звернувся до цієї теми, був І. Крип'якевич [3]⁴. Його ініціативу продовжили дослідники української діаспори [4], однак вони також розглядали життя і діяльність українських інтелігентів переважно в ширшому контексті загальногалицьких реалій.

Сучасні українські історики також досліджують події Першої світової війни в Галичині, але і їхні роботи здебільшого лише побіжно висвітлюють становище української інтелігенції в період російської окупації, хоча й подекуди містять інформацію про матеріальні труднощі, утиски, репресії, русифікацію освіти тощо [5–13]. У цьому контексті найбільш інформативними є праці О. Мазура та І. Патера [14], О. Рубльова та В. Любченка [15], В. Ковбаси [16]. Зазначені автори спробували показати спільні та відмінні риси становища інтелігенції різних національних груп Галичини.

Певний інтерес до зазначеної теми проявили й іноземні дослідники. Польські історики переважно аналізували становище польської інтелігенції [17; 18], А.-В. Вендланд досліджувала умови існування москвофільських інтелектуалів [19], натомість російські автори намагалися мінімізувати складнощі життя галицьких інтелігентів під російською владою [20].

Побутові труднощі. Боротьба за життя

Російська окупація Галичини суттєво вплинула на побут місцевої інтелігенції, поставивши її перед серйозними випробуваннями. Найпершим із них стало різке погіршення матеріального становища. Уже на початку окупації стрімко підвищилися ціни на товари й продукти, поширилася спекуляція. Місцеві ринки швидко порожніли: у Львові вже близько десятої ранку практично нічого не можна було придбати. Як згадував А. Чайковський: «[...] не стало хліба, цукру і всіх найконечніших щоденних потреб» [21, с. 507]. Окрім того, ціни в головному місті Галичини були вищими, ніж в інших повітових центрах і містечках. Загалом динаміка росту цін на продукти з вересня 1914 по січень 1917 рр. перевищувала 250 % [22, с. 208, 282—283]. Стрімко зростали ціни на такі необхідні товари як дрова, свічки, гас. Запровадження окупаційною адміністрацією в окремих населених пунктах карткової системи на продовольчі товари [22, с. 278], відкриття для львівської інтелігенції дешевої їдальні в Купецькому банку [14, с. 517], постачання продовольства з Росії суттєво не вплинули на стан справ. Натомість перед відступом зі Львова в 1915 р. інтендантське управління військового генерал-губернаторства здійснило реквізицію борошна (56 500 пудів), круп (1700 пудів), цукру (1600 пудів), вівса та ячменю (2400 пудів), гороху (1700 пудів), квасолі (1600 пудів) [7, с. 47].

Хоча з-поміж української інтелігенції траплялися підприємливі особи, наприклад, професор самбірської гімназії Ільницький, який спекулював борошном [21, с. 242], хтось відкривав дрібні крамниці [21, с. 269], але загалом інтелігенти були змушені шукати підробітки, скажімо, адвокат А. Чайковський шив суконні рукавиці [21, с. 253]. Бракувало одягу й взуття. Буденними стали розмови про те, де

⁴ І. Крип'якевич написав зазначену працю під псевдонімом І. Петрович.

й що можна придбати [21, с. 252—253]. Мали місце неофіційні домовленості із солдатами, які, попри заборону від 15 грудня 1914 р., продавали викрадені на залізниці продукти [23, с. 19].

Під час другої російської окупації ситуація з харчами не покращилася: на початку 1917 р. через проблеми із забезпеченням армії генерал-губернаторство ініціювало закупівлю продуктів у населення. Напередодні зими відчувалася нестача палива [21, с. 252]. Мешканці краю, зокрема й інтелігенція, рубали дерева на вулицях і розбирали паркани. Організована владою допомога дровами була неефективною: зі 122 884 куб. сажнів дров для Львова доставили трохи більше 10 %, а вже в січні завезення припинили взагалі [7, с. 46].

Ситуацію ускладнювало й те, що власники вкладів у місцевих банках не змогли отримати кошти. Хоча військовий генерал-губернатор Галичини і Буковини Г. Бобринський обіцяв недоторканність майна за умови лояльності до окупаційної влади, банки були пограбовані під час відступу 1915 р., наприклад, філія Празького кредитного банку в м. Броди [24, с. 11]. Активно запроваджувалися російські грошові знаки за курсом 30 копійок за 1 крону [7, с. 46], що знецінювало готівку власників австрійської валюти.

Українській інтелігенції, як і решті галичан, стало небезпечно пересуватися територією краю через загрозу грабежів з боку російських військових (такі випадки майже не документували) [24, с. 12, 15]. Директор Київської першої гімназії М. Стороженко в супровідному поясненні до нового проекту «Положення про управління областями Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни» від 5 січня 1916 р. відзначав: «Грубощі, адміністрування, полювання на людей у Львові інтелігентного походження з метою одержати під загрозою відправлення на окопні роботи викуп. Начальники повітів дивилися на місцеве населення як на природних ворогів, яких треба або залякати, або підкупити» (Цит. за: [25, с. 117—118]). У Станіславові росіяни реквізували все — від унітазів до швейних машин [23, с. 54].

Через воєнні дії було зруйновано значну кількість будівель: у Перемишлянському повіті — 811 дворів, у Рогатинському — близько 300, у Львівському — 1396. Тому квартирне питання стало критичним. Звичним явищем стала реквізиція меблів [21, с. 239—240, 254]. Галицькі вчителі, котрі працювали в містечках і селах, отримували при школах житлове приміщення, але після закриття шкіл новою владою вони ставали, по-суті, безхатьками. Тому, наприклад, зі Збаражчини повітові вчителі були готові переїжджати до Тернополя. Так, вчительська сім'я Пилиповських із с. Скоришів зверталася до тернопільського губернатора І. Чарторизького з проханням повернути їхнє майно. Після численних подібних звернень місцева влада припинила практику виселення вчителів. Однак процедура повернення вилученого майна та відновлення прав на проживання була довготривалою⁵.

За таких обставин частина інтелігенції залишала міста й містечка, перебираючись у села. У кращому становищі опинялися ті, котрі, як, наприклад, письменни-

⁵ Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО). Ф. 370. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 23, 24, 31, 32.

ця І. Блажкевич, мали підтримку сільських родичів [21, с. 322]. Однак і тут виникали значні труднощі, адже встановлені окупаційною владою «Тимчасові правила» дозволяли вільний переїзд лише в межах повіту й особам, які постійно там проживали. Для переїзду в інший повіт у межах Галичини потрібна була перепустка від повітового начальника або начальника жандармерії залізничної станції. Вийзд із Галичини був можливим з дозволу генерал-губернатора, губернатора, градоначальника Львова, начальників жандармерії залізниць за умови попередньої перевірки особи⁶. Власники готелів та мебльованих квартир мали записувати в спеціальні книги дані про подорожніх, які в них оселялися, і щодня о 20.00 надавати їх поліцейському управлінню [9, с. 59].

Інтелігенти, що володіли російською мовою, мали шанс отримати низькі адміністративні посади — писарів при повітових управліннях або вільнонайманих працівників [22, с. 199, 202]. Зазвичай, як зазначала А.-В. Вендланд, їх залучали на службу як клерків і майже не пропонували високі посади. Це стосувалося і москвофілів [19, с. 601]. І. Патер подав дещо ширшу картину призначень галичан-москвофілів, зокрема до міської управи. Серед них згадується і місцева інтелігенція, окремі представники якої обіймали посади бургомістрів, наприклад, М. Глушкевич (Перемишль), М. Боровський (Бережани) [25, с. 109]. Ф. Лабенський працював в адміністрації генерал-губернатора Г. Бобринського [19, с. 601], а на посаду голови вищого суду висувалась кандидатура В. Дудикевича [6, с. 108].

Після закриття владою освітніх закладів гостро постала проблема заробітків. Окремі інтелігенти, як, наприклад, шанований у Галичині педагог І. Филипчак, маючи на утриманні вагітну дружину, чотирьох дітей і тещу, для покращення фінансового й матеріального становища вирушив до Петрограда «вчитися російської мови, щоб, склавши іспит, отримати кращий шмат хліба в майбутній Галичині, зайнятій Росією»⁷.

Після першої окупації Галичини росіянами австрійська влада, повернувшись у 1915 р. на тимчасово втрачені території, підвищила освітянам платню і пенсії [26], чим не лише допомогла їм матеріально, а й збільшила їхню до себе прихильність.

Воєнні обмеження — комендантська година, скорочення часу роботи закладів, постійні перевірки — стали буденністю [9, с. 57—59; 23, с. 45]. Перед відступом росіян у 1915 р. ситуація загострилася: російські війська влаштували у Львові масштабну пожежу, про що писала преса: «Лютowali Москалі страшно» [27].

⁶ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі — ЦДАК України). Ф. 361. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 43.

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДАЛ України). Ф. 309. Оп. 1. Спр. 1936. Арк. 84.

Заручництво, арешти, депортації

Вступаючи в Першу світову війну, російська влада планувала завершити «справу Івана Калити» — включити Галичину до складу імперії. Уже з перших днів окупації почалася інтеграція краю, яку здійснювала адміністрація галицького генерал-губернатора Г. Бобринського. Водночас у Петербурзі сподівалися остаточно вирішити «українське питання», покінчити з т. зв. мазепинством, що вимальовувало для української інтелігенції невтішні перспективи. Як згадував полковник Т. Мелень, це дозволяло «побачити» справжню «благодать» російського режиму⁸. Тому частина інтелігенції, переважно українофілів, евакуювалася вглиб Австро-Угорщини, де продовжувала громадсько-політичну діяльність [4, с. 15; 14, с. 501—502; 15, с. 343]. Ті, хто залишився, окрім москвофілів, з тривогою чекали приходу росіян⁹. У вересні 1914 р. делегації галичан, серед яких були інтелігенти, зустрічалися з представниками окупаційної адміністрації — полковником С. Шереметьєвим, генералом М. Ейхе та Г. Бобринським. Їм повідомили, що Східна Галичина й Лемківщина визнаються «корінними російськими» землями, тут запроваджується російський устрій, мова й закон. До кінця війни заборонялися товариства й збори; у релігійних питаннях «гарантували» терпимість, але будь-яку непокору обіцяли карати [3, с. 18—20; 14, с. 508—509].

Одним із перших репресивних кроків стало запровадження заручництва. Уже наступного дня після взяття Львова в заручники взяли 16 осіб, серед яких були місцеві інтелігенти — отець Й. Боцян та професор Л. Гірняк [14, с. 505—506]. Після захоплення Перемишля заручниками стали єпископ К. Чехович з капітулою, композитор С. Людкевич, професор І. Брик, адвокати Д. Левицький і Р. Секела та ін. [28]. Їх утримували недовго, однак практика заручництва діяла до кінця окупації [13]. Найдокладніше її описав Й. Бялиня-Холодецький, який сам опинився в цьому статусі [18, с. 10].

Під час відступу росіян у 1915 р. активізувалася практика заручництва. 20 червня зі Львова вивезли 37 осіб — 12 поляків, 10 українців, 15 євреїв. Серед поляків були А. Чоловський-Сас (доктор філології, літератор, директор архівів і музеїв Львова), Е. Дуніковський-Габдан (доктор філології, професор Львівського університету), З. Хан (доктор права, суддя), серед українців — В. Бачинський (інженер-хімік, ад'юнкт львівської політехніки), С. Федак (доктор права, крайовий адвокат, заступник голови наглядової ради національного банку), М. Коцюба (доктор медицини і філології, крайовий інспектор шкіл), Я. Левінський (інженер-архітектор, професор львівської політехніки), Х. Свенцицький (доктор філології, директор музею), серед євреїв — А. Бек (доктор медицини, проректор університету), Я. Діамонд (доктор права, крайовий адвокат), Я. Райх (доктор права, крайовий адвокат), О. Зіон (доктор медицини, офтальмолог) [18, с. 9—11]. Поміж 66 заруч-

⁸ Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Ф. 4405. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 1.

⁹ Там само.

ників Золочівського повіту були 2 лікарі та 4 правники, а в Перемишлянському повіті — місцевий учитель [15, с. 256—257].

Арешти й депортації ширилися, у тому числі, з метою «перестрахуватися». Насамперед переслідували українців-інтелігентів. Як згадував Д. Дорошенко, достатньо було доносу москвофілів із звинуваченням у «мазепинстві», щоб людину заарештували й вивезли [2, с. 26]. Причинами арештів були антиросійські чутки, «панікерство», підозри у шпигунстві [15, с. 347; 20, с. 92].

Ліквідовуючи українські організації, росіяни переслідували й заарештовували їх членів. Так, 6 вересня 1914 р. за відмову вивісити російський прапор затримали редактора «Просвіти» Ю. Балацького [14, с. 513]; наприкінці грудня — управителя книгарні НТШ, адвоката М. Мочульського. У лютому 1915 р. заарештували близько 50 українців, у тому числі К. Малицьку (заступниця голови Українського педагогічного товариства), К. Паньківського (директор «Крайового Союзу кредитового»), єпископа Й. Боцяна (ректор греко-католицької семінарії), С. Федака (директор товариства «Дністер») та ін. У березні список поповнився адвокатами Д. Старухом, А. Чайковським і послом Т. Старухом [15, с. 347].

Навесні 1915 р. під час відступу росіяни масово виселяли чоловіків 18—50 років [20, с. 188—189]: в опублікованому «Кур'єром Львівським» списку серед 75 вивезених зі Станіславова є прізвища вчителів, адвокатів, лікарів і журналістів [29]. Інколи інтелігенції вдавалося уникнути арешту: у Старому Самборі з 80 «мазепинців» заарештували лише 13, бо решта втекли, попереджені поліцаєм [21, с. 494].

У 1916 р. ставлення російської влади до української інтелігенції Галичини дещо покращилося. В одному з документів зазначалося, що «[...] ніяких стосовно українців як таких масових репресій за те, що вони належать до так званої української партії, не передбачається, якщо вони, звичайно, будуть вести себе досить лояльно до Росії та її інтересів і якщо вони примиряться з тими порядками, які буде введено у знову утвореному генерал-губернаторстві» (Цит. за: [23, с. 58]). Однак арешти тривали, хоч і в менших масштабах; переважно звинувачували у шпигунстві. Д. Дорошенко зазначав, лише 1 % обвинувачених справді мав стосунок до шпигунства, решта стали жертвами підозр і доносів [2, с. 68].

Посилення репресій проти українців порівняно з поляками пояснювалося тим, що росіяни прагнули завоювати прихильність останніх, сподіваючись на майбутнє приєднання Польщі [11, с. 270; 13, с. 239]. Представники німецької (австрійської) та єврейської інтелігенції, яких було в порівнянні з українською значно менше, теж зазнавали утисків: перших вважали ворогами, других — прихильниками Австрії. Так, перед евакуацією зі Львова до Росії вивезли голову товариства «Bund der christlichen Deutschen» і керівника євангельської громади [3, с. 115].

Галицькі москвофіли між ілюзіями та імперською політикою

Москвофіли, серед яких було чимало українських галицьких інтелігентів, стали важливим інструментом російської політики в Галичині. Їх розглядали як «п'яту колоду», здатну сприяти приєднанню краю до імперії та допомогти в боротьбі з «мазепинством». Особливі надії Росія поклала на створений у Києві 11 серпня 1914 р. «Карпато-руський визвольний комітет» («Карпато-руський освободительный комитет»), очолюваний Ю. Яворським, до складу якого входили галицькі москвофіли. Комітет опублікував відозву до «багатостраждального російського народу Галицької Русі», у якій закликав галичан вітати прихід «православних солдатів» [30], долучився до друку інформаційно-пропагандистської літератури [15, с. 126]. Галицькі москвофіли радо вітали прихід окупантів: «Здійснилися пророцтва, заповітні мрії багатьох поколінь, здійснилося чудесне марево багатьох століть. Наш старий Левовий град — знову, і вже, дай Боже, назавжди — російський» (Цит. за: [31, с. 103]). Тоді ж «визвольний комітет» поступився своїми повноваженнями «Руській народній раді» («Руский народный совет») на чолі з В. Дудикевичем [32, с. 237].

Місцеві колаборанти завзято долучалися до русифікації Галичини та повернення греко-католиків до православ'я, часто демонструючи більший радикалізм, ніж сама російська адміністрація. Вони вимагали тотального запровадження російської мови, ліквідації існуючих шкіл і відкриття лише тих, де працюватимуть викладачі з Росії; перетворення львівських вишів на російські; пропонували полякам навчатися у Варшаві [5, с. 104; 20, с. 92]¹⁰.

Активність москвофілів створювала в них ілюзію власної важливості й претензій на високі посади, однак російська влада не розглядала їх як впливову силу. Тому вони, за поодинокими винятками, отримували лише другорядні місця — перекладачів, діловодів, секретарів [6, с. 107—108]. Зрозумівши марність своїх амбіцій, частина москвофільської української інтелігенції навіть критикувала окупантів, хоча найрадикальніші продовжували співпрацю [6, с. 108].

Колаборанти виявилися більш послідовними прихильниками проросійської та антипольської політики, ніж сама окупаційна адміністрація [32, с. 239]. Це спричиняло конфлікти, зокрема між їхньою газетою «Прикарпатская Русь» та офіційним «Львовским военным словом». «Руська народна рада» надсилала в Петербург меморіали з критикою дій російської адміністрації та пропозиціями власної моделі русифікації краю [6, с. 140—141]. Попри конфлікти, москвофілів не репресували.

Поразки російської армії на фронті стали шоком для галицьких москвофілів і викликали страх перед можливими репресіями з боку австрійців — «новим Талергофом». Чимало з них втекли разом з росіянами до імперії. Дехто, як, наприклад, гмінний писар із Зозулинців Н. Дольницький, оселився на Поділлі у фільварку земського діяча С. Кисельова¹¹, інші рушили далі на схід («Руська народна рада» виїхала до Києва, а згодом до Ростова-на-Дону) [32, с. 242].

¹⁰ Детальніше див.: [3; 31].

¹¹ ДАТО. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 146. Арк. 53—55, 70—71.

Русифікація краю

Русифікація стала одним із головних напрямів діяльності російської окупаційної влади в Галичині та суттєво вплинула на місцеву інтелігенцію, передусім українську, яку ототожнювали з «мазепинством». Перші кроки з русифікації Галичини в освітній сфері почалися одразу з окупацією краю. Базою стала «Записка щодо навчальної справи у Східній Галичині й Буковині», підготовлена депутатом Державної думи Д. Чихачовим, у якій пропонувалося закрити на невизначений час університети й інші заклади вищої освіти. Натомість у найбільших містах Галичини мали відкриватися курси російської мови для вчителів, а з 1 січня 1915 р. в усіх школах краю запроваджувалося викладання російської мови як обов'язкової дисципліни. Передбачалося вжити всебічних заходів для ознайомлення вчителів та учнів з російською мовою, історією, географією, літературою. Подеколи допускалося викладання у нижчих і середніх школах тими мовами, що й раніше. На думку галицьких москвофілів, вся школа мала бути російською¹².

18 вересня 1914 р. вийшов циркуляр генерал-губернатора Г. Бобринського про тимчасове закриття у Східній Галичині всіх закладів освіти¹³, розпочалися перевірки благонадійності вчителів та їхнього рівня володіння російською мовою [12, с. 574]. Згодом затвердили «Тимчасове положення про нагляд за навчальною частиною в Галичині», яке покладало контроль над закладами освіти на генерал-губернатора [20, с. 93]. Незабаром розпочалося закриття шкіл.

Політика росіян викликала невдоволення як українських, так і польських освітян. Українські педагоги намагалися уникнути окупації, виїжджали за лінію фронту, долучалися до освітніх проєктів Австро-Угорщини, відкривали курси у Відні [33]. Туди ж переїхали редакції газет «Діло», «Свобода» та ін. [34; 35]. Траплялися й трагедії — самогубство директора Тернопільської гімназії Р. Цеглинського та його сина [36, с. 154].

Після критики з боку членів Думи Г. Бобринський 4 грудня 1914 р. пом'якшив освітню політику, дозволивши роботу приватних шкіл під суворим контролем влади. Згідно з циркуляром генерал-губернатора відновлення діяльності приватних закладів освіти могло відбутися з 1 січня 1915 р. за умови дотримання низки вимог: 1) особи, які бажали відкрити заклади освіти, повинні звернутися до губернатора з відповідним клопотанням і отримати особливий дозвіл на це (до клопотання слід було додати список викладачів); 2) будь-які зміни в учительському складі могли відбуватися лише з дозволу губернатора; 3) на вимогу влади власники закладів освіти мали звільняти «неугодних» викладачів; 4) аналогічно діяти належало й щодо навчальної літератури; 5) на викладання російської мови мало відводитися не менше 5 годин на тиждень; 6) історія, географія, польська мова та історія польської державності могли викладатися лише за навчальними виданнями, дозволеними в Російській імперії, чи особисто губернатором та особами, які діють за його наказами; 7) викладання Закону Божого мало здійснюватися відповідно до віросповідань

¹² ЦДАІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 8.

¹³ ДАТО. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 71.

учнів; 8) у закладах освіти, що утримувалися представниками римо-католицьких орденів, не повинні були навчатися учні православного й греко-католицького віросповідання. Порушення хоча б одного пункту з переліку передбачало закриття навчального закладу¹⁴. Окрім того, у закладах освіти обов'язково мали відзначати російські свята, а учні — дотримуватися правил шкільної дисципліни. Нагляд за цим покладался на керівника Дирекції народних училищ Б. Плеського [15, с. 253—254].

Попри складність і тривалість процесу погодження та отримання дозволу, його успішно змогла подолати польська громада краю, яка користувалася певною лояльністю з боку росіян [11, с. 274]. Яскравим прикладом цього може слугувати відкриття польської гімназії ім. Адама Міцкевича у Львові¹⁵.

Для підготовки російськомовних учителів організували безкоштовні курси у Львові, Самборі, Тернополі, Станіславові з можливістю проживання в гуртожитку [3, с. 54]. Окрім того, такі курси можна було пройти в Петрограді й Києві. Подібні навчання організовували й москвофіли за допомогою Товариства імені М. Качковського¹⁶ та РПЦ¹⁷. Для багатьох приїзд на навчання до Росії став порятунком. Підтвердженням цьому є доля І. Филипчака, котрий після завершення курсів залишився вчителювати на Наддніпрянщині [10, с. 183—184]. Русифікація не оминула наукову й творчу інтелігенцію: закривалося все, пов'язане з українством (НТШ, «Просвіти»), грабувалися бібліотеки й музеї, під пильний нагляд потрапили театр і кіно [14, с. 512—515].

У 1916 р. російська влада частково послабила тиск, дозволивши з вересня викладання українською мовою, а з листопада — друк українських театральних афіш. Водночас створення «Українського театру» М. Бенцяля заборонили [36, с. 157]. Лібералізацію критикували москвофіли й МЗС Росії, яке направило в січні 1917 р. в канцелярію військового генерал-губернатора Г. Трепова відповідну «Записку» [37, с. 363—365].

Окремим напрямом русифікації стало «навернення» греко-католиків у православ'я. Попри декларовану віротерпимість [3, с. 19], Українська греко-католицька церква (УГКЦ) розглядалася як опора українського руху. Депортація митрополита А. Шептицького [38; 39], свавілля єпископа Євлогія та передання храмів під владу РПЦ¹⁸ викликали опір українців і невдоволення поляків [6, с. 123—124; 20, с. 158—163]. Показові переходи парафій до православ'я не мали успіху, а інтелігенція інформувала світ про зловживання окупаційної влади [20, с. 158]. У 1916 р. «навернення» проводили обережніше, проте це не змінило ставлення населення, яке пам'ятало жорсткість першої окупації [40]. Влучно зазначав один із представників галицької інтелігенції: «Росія хоче відібрати у нас те, що ми відвоювали в німців ціною тяжких втрат» [41, с. 288].

Отже, російська окупація Галичини (1914—1917) стала важким випробуванням для місцевої, насамперед української, інтелігенції. Матеріальна скрута поєд-

¹⁴ ЦДІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 122.

¹⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 768. Оп. 1. Спр. 15. Арк. 1—8.

¹⁶ ЦДІАК України. Ф. 361. Оп. 1. Спр. 111. Арк. 13.

¹⁷ Там само. Спр. 593. Арк. 1.

¹⁸ Там само. Арк. 13.

налася з репресіями, особливо проти тих, кого звинувачували в «мазепинстві». Частина інтелігентів-москвофілів, в очікуванні винагород, співпрацювали з окупантами. Але їхні надії не справдилися. Найболючішими для української інтелігенції стали русифікаційні заходи в освіті, культурі та релігії, зокрема тиск на УТКЦ. Події тих років яскраво демонструють небезпеку російської окупації для українців та промовисто перегукуються із сучасними подіями в Україні

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Kasianov, H. *Ukrainska intelihentsiia na rubezhi XIX—XX st.: sotsialno-politychnyi portret*. Kyiv, 1993 [in Ukrainian].
[Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX—XX ст.: соціально-політичний портрет. Київ, 1993. 176 с.]
2. Doroshenko, D. *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914—1920 roky): naukovo-populiarne vydannia*. Kyiv, 2007 [in Ukrainian].
[Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914—1920 роки): науково-популярне видання. Київ, 2007. 632 с.]
3. Petrovych, I. *Halychyna pid chas rosiiskoi okupatsii: serpen 1914 — cherven 1915*. “Politychna biblioteka”, 1915 [in Ukrainian].
[Петрович І. Галичина під час російської окупації: серпень 1914 — червень 1915. Накладом вид-ва «Політична бібліотека», 1915. 116 с.]
4. Veryha, V. *Vyzvolni zmahannia v Ukraini 1914—1923 rr. U dvokh tomakh*. T. 1. Zhovkva, 1988 [in Ukrainian].
[Верига В. Визвольні змагання в Україні 1914—1923 рр. У двох томах. Т. 1. Жовква, 1988. 524 с.]
5. Baran, I.V. & Mazur, O.Ya. *Nyshchennia rosiiskymy vlastiamy ukrainskoi movy, shkoly ta osvity v Halychyni na pochatku Pershoi svitovoi viiny. Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. 2012. 724: 99-107 [in Ukrainian].
[Баран І.В., Мазур О.Я. Нищення російськими властями української мови, школи та освіти в Галичині на початку Першої світової війни. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 724. С. 99—107].
6. Haiseniuk, V.H. *Pochatok kintsia. Moskvofony u Velykii viini (1914—1918)*. Chernivtsi, 2017 [in Ukrainian].
[Гайсенюк В.Г. Початок кінця. Москвофіли у Великій війні (1914—1918). Чернівці, 2017. 304 с.]
7. Mazur, O.Ia. & Pater, I.H. *Halytska “ruina”*: sotsialno-ekonomichne stanovyshe Skhidnoi Halychyny. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”*. 2007. 584: 44-52 [in Ukrainian].
[Мазур О.Я., Патер І.Г. Галицька «руїна»: соціально-економічне становище Східної Галичини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. Вип. 584. С. 44—52].
8. Misiura, I.V. *Polityka rosiiskoho okupatsiinoho rezhymu na zakhidnoukrainskykh zemliakh u 1914—1915 rr. Halychyna*. 2001. 7: 149-153 [in Ukrainian].
[Місюра І.В. Політика російського окупаційного режиму на західноукраїнських землях у 1914—1915 рр. *Галичина*. 2001. № 7. С. 149—153].
9. Monolatii, I. *Misto bez vlastyvostei: Kolomyiska fuha Velykoi viiny*. Ivano-Frankivsk, 2014 [in Ukrainian].
[Монолатій І. Місто без властивостей: Коломийська fuga Великої війни. Івано-Франківськ, 2014. 224 с.]

10. Oliinyk, S. “Velykoruska” funktsiia halychanyna Ivana Fylypchaka v roky Pershoi svitovoi viiny. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Obiiienka: Istorychni nauky*. 2021. 33: 178-186 [in Ukrainian].
[Олійник С. «Великоруська» функція галичанина Івана Филипчак в роки Першої світової війни. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. 2021. Т. 33. С. 178—186].
11. Oliinyk, S. Vidnovlennia polskykh osvitykh zakladiv u Skhidnii Halychyni v umovakh rosiiskoi okupatsii 1914—1915 rr. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Obiiienka: istorychni nauky*. 2024. 46: 267-277 [in Ukrainian].
[Олійник С. Відновлення польських освітніх закладів у Східній Галичині в умовах російської окупації 1914—1915 рр. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2024. Т. 46. С. 267—277].
12. Oliinyk, S.V. Halytske vchytelstvo v umovakh osvitynoi polityky okupatsiinoi vlady rosiiskoho tsaryzmu v period Pershoi svitovoi viiny. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Obiiienka. Istorychni nauky*. 2013. 6: 573-580 [in Ukrainian].
[Олійник С.В. Галицьке вчительство в умовах освітньої політики окупаційної влади російського царизму в період Першої світової війни. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. 2013. Вип. 6. С. 573—580].
13. Oliinyk, S.V. Zaruchnytstvo, areshty, deportatsii, bizhenstvo: realii halytskoi intelihentsii v umovakh rosiiskoi okupatsii 1914—1916 rokov. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Obiiienka. Istorychni nauky*. 2019. 12: 236-244 [in Ukrainian].
[Олійник С.В. Заручництво, арешти, депортації, біженство: реалії галицької інтелігенції в умовах російської окупації 1914—1916 років. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки*. 2019. Вип. 12. С. 236—244].
14. Isaievych, Ya., Lytvyn, M. & Steblii, F. (Eds.). *Istoriia Lvova v trokh tomakh*. T. 2. Lviv, 2007 [in Ukrainian].
[Історія Львова в трьох томах / Редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Т. 2. Львів, 2007. 507 с.].
15. Velyka viina 1914—1918 rr. i Ukraina. U dvokh knykhakh. Kn. 1. *Istorychni narisy*. Kyiv, 2014 [in Ukrainian].
[Велика війна 1914—1918 рр. і Україна. У двох книгах. Кн. 1. *Історичні нариси*. Київ, 2014. 784 с.].
16. Kovbasa, V.M. *Kulturne i osvityne stanovyshche Halychyny ta Bukovyny v umovakh rosiiskoi okupatsii (1914—1917 rr.)*. Ternopil, 2023 [in Ukrainian].
[Ковбаса В.М. *Культурне і освітнє становище Галичини та Буковини в умовах російської окупації (1914—1917 рр.)*. Тернопіль, 2023. 307 с.].
17. Białynia-Chołodecki, J. *Lwyw w czasie okupacji rosyjskiej (3 września 1914 — 22 czerwca 1915). Z własnych przeżyć i spostrzeżeń*. Lwyw, 1934. 168 s. [in Polish].
18. Białynia-Chołodecki, J. *Zakładnicy miasta Łwowa w zniewoli rosyjskiej 1915—1918 z odbitką fotograficzną zakładników*. Lwów, 1930. 120 s. [in Polish].
19. Vendland, A.V. *Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu ta Rosiieiu, 1845—1915*. Lviv, 2015 [in Ukrainian].
[Вендланд А.В. *Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1845—1915*. Львів, 2015. 688 с.].
20. Bakhturina, A. *Politika Rossiyskoy Imperii v Vostochnoy Galitsii v gody Pervoy mirovoy voyny*. Moscow, 2000 [in Russian].
[Бахтурина А. *Политика Российской Империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны*. Москва, 2000. 239 с.].

21. Moskovska okupatsiia Halychyny 1914—1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv. (Halytskyi arkhiv). Lviv, 2018 [in Ukrainian].
[Московська окупація Галичини 1914—1917 рр. в свідченнях сучасників. (Галицький архів). Львів, 2018. 528 с.]
22. Orlyk, S. Finansova polityka rosiiskoho uriadu na okupovanykh terytoriiakh Halychyny i Bukovyny v period Pershoi svitovoi viiny (1914—1917 rr.): monohrafiia. Bila Tserkva, 2018 [in Ukrainian].
[Орлик С. Фінансова політика російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини в період Першої світової війни (1914—1917 рр.): монографія. Біла Церква, 2018. 736 с.]
23. Adamovych, S. Stanislaviv u chasy lykholit Velykoi viiny (1914—1918 rr.). Ivano-Frankivsk, 2013 [in Ukrainian].
[Адамович С. Станіславів у часи лихоліть Великої війни (1914—1918 рр.). Івано-Франківськ, 2013. 79 с.]
24. Orlyk, S. Maroderstvo, hrabizh, rozbiy rosiiskykh okupatsiinykh viisk na Skhidnii Halychyni u Pivnichnii Bukovyni v roky Pershoi svitovoi viiny. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2002. 2: 4-16 [in Ukrainian].
[Орлик С. Мародерство, грабїж, розбїй російських окупаційних військ на Східній Галичині й Північній Буковині в роки Першої світової війни. *Український історичний журнал*. 2002. № 2. С. 4—16].
25. Pater, I. Administratyvno-terytorialnyi ustrii Halychyny u Bukovyny v 1914—1915 rokakh yak skladova inkorporatsii kraiu v rosiisku derzhavnu systemu upravlinnia. *Mistseve samovriaduvannia v Ukraini (XX – pochatok XXI stolittia)*. *Zakhidni zemli: monohrafiia*. Lviv, 2023. 90-131 [in Ukrainian].
[Патер І. Адміністративно-територіальний устрій Галичини й Буковини в 1914—1915 роках як складова інкорпорації краю в російську державну систему управління. *Місцеве самоврядування в Україні (XX — початок XXI століття)*. *Західні землі: монографія*. Львів, 2023. С. 90—131].
26. Pidvyshchennia platni derzhavnykh uchyteliv. *Bukovyna*. 1915. 24 veresnia. 4 [in Ukrainian].
[Підвищення платні державних учителів. *Буковина*. 1915. 24 вересня. С. 4].
27. Strashni dva dni u Lvovi. *Bukovyna*. 1915. 2 lyupnia. 2 [in Ukrainian].
[Страшні два дні у Львові. *Буковина*. 1915. 2 липня. С. 2].
28. Ostali v Peremyshly. *Dilo*. 1915. 17 kvitnia. 5 [in Ukrainian].
[Остали в Перемишлях. *Діло*. 1915. 17 квітня. С. 5].
29. Dni groze. *Kurjer Lwowski*. 1915. 25 wrzesnia. S. 1 [in Polish].
30. Proklamatsiia Karpato-russkogo osvoboditelnogo komiteta k russkomu naseleniyu Galichiny. *Kievlyanin*. 1914. 3 avgusta. 2 [in Russian].
[Прокламація Карпато-руського визвольного комітету к руському населенію Галичини. *Києвлянин*. 1914. 3 августа. С. 2].
31. Haiseniuk, V.H. Pochatok kintsia. Moskvoily u Velykii viini (1914—1918). Chernivtsi, 2017 [in Ukrainian].
[Гайсенюк В.Г. Початок кінця. Москвофіли у Великій війні (1914—1918). Чернівці, 2017. 304 с.]
32. Orlevych, I. Halytske rusofilstvo pid chas Pershoi svitovoi viiny. *Visnyk Lvivskoi komertsii-inoi akademii: zbirnyk naukovykh prats*. 2011. 10: 235-249 [in Ukrainian].
[Орлевич І. Галицьке русофільство під час Першої світової війни. *Вісник Львівської комерційної академії: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 10. С. 235—249].
33. Vidkryttia kursiv vyshchoi osvity v Vidni. *Dilo*. 1915. 29 travnia. 4 [in Ukrainian].
[Відкриття курсів вищої освіти в Відні. *Діло*. 1915. 29 травня. С. 4].

34. Ostanni dva chysla lvivskoho vydannia nashoho dnevnyka. *Dilo*. 1914. 28 lystopada. 1 [in Ukrainian].
[Останні два числа львівського видання нашого дневника. *Діло*. 1914. 28 листопада. С. 1].
35. Ukrainski hazety u Vidni. *Vukovyna*. 1915. 20 liutoho. 4 [in Ukrainian].
[Українські газети у Відні. *Буковина*. 1915. 20 лютого. С. 4].
36. Duda, I.M. Ternopil. 1540—1944. Istoryko-kraieznavcha khronika. Ch. 1. Ternopil, 2010 [in Ukrainian].
[Дуда І.М. Тернопіль. 1540—1944. Історико-краєзнавча хроніка. Ч. 1. Тернопіль, 2010. 296 с.].
37. Liubchenko, V.B. Heneral-hubernatorstvo oblastei Avstro-Uhorshchyny, zainiatykh po pravu viiny (1916—1917 rr.). *Problemy istorii Ukrainy XIX — pochatku XX st.* 2011. 19: 345-368 [in Ukrainian].
[Любченко В.Б. Генерал-губернаторство областей Австро-Угорщини, зайнятих по праву війни (1916—1917 рр.). *Проблеми історії України XIX — початку XX ст.* 2011. Вип. 19. С. 345—368].
38. Mytropolyt v u nevoli. *Dilo*. 1914. 3 zhovtnia. 2 [in Ukrainian].
[Митрополит в у неволі. *Діло*. 1914. 3 жовтня. С. 2].
39. Pid moskovskym karaulom. *Dilo*. 1914. 31 zhovtnia. 2 [in Ukrainian].
[Під московським караулом. *Діло*. 1914. 31 жовтня. С. 2].
40. Starodub, A. Rosiiska pravoslavna tserkva v period Pershoi svitovoi viiny (1914—1918 roky). *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv*. 2010. 21: 194-222 [in Ukrainian].
[Стародуб А. Російська православна церква в період Першої світової війни (1914—1918 роки). *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2010. Т. 21. С. 194—222].
41. Reient, O.P. Ukraina v impersku dobu (XIX—XX st.). Kyiv, 2003 [in Ukrainian].
[Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX—XX ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2003. 340 с.].

Надійшла / Received 25.03.2026

Anatolii HLUSHKOVETSKYI

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Archaeology, Special Historical and Legal Disciplines
hlushkovetskyi.anatoliy@kpn.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3197-4580>

Serhii OLIYNYK

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian History
serg.oliynik@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9130-1575>

Pavlo KLISHCHYNSKYI

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Senior Lecturer,
Senior Lecturer at the Department of Ukrainian History
kpasha_istfak@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6600-7833>

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
(Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

THE UKRAINIAN INTELLIGENTSIA OF GALICIA
UNDER RUSSIAN OCCUPATION (AUGUST 1914 — FEBRUARY 1917)

The purpose of the article is a comprehensive reconstruction of the life and activities of the Ukrainian intelligentsia of Galicia under Russian occupation from August 1914 to February 1917. This objective determines the following research **tasks**: to characterize the everyday life of the Ukrainian intelligentsia of Galicia during the Russian occupation; to examine the defining features of the repressive policies pursued by the Russian authorities toward the region's intelligentsia; to trace the collaborationist activities of the Russophile segment of the Ukrainian intelligentsia; and to identify the paths, forms, and methods of the Russification of Galicia in the educational and spiritual spheres, as well as the response of the local intelligentsia to these processes. **The methodology** is grounded in the principles of historicism and impartiality. The study employs methods of scientific analysis and synthesis, along with problem-chronological and statistical approaches. **The scientific novelty** of the research lies in the attempt to reconstruct a holistic picture of the life and activities of the Ukrainian intelligentsia of Galicia under Russian occupation from August 1914 to February 1917. The study expands existing knowledge of the ways, forms, and methods of Russification and repressive policies implemented by the Russian Empire in Galicia. **The main results** comprise the identification of the key components of the social, cultural, and professional life of the region's intellectual circles during Russian rule and provide a general overview. Conclusions. The Russian occupation of Galicia (1914—1917) proved to be a severe challenge for local intellectuals. Material hardship was compounded by repressions, especially against Ukrainian “Mazepists.” Some members of the Russophile intelligentsia collaborated with the occupiers, hoping to gain benefits, yet their expectations remained unfulfilled. The Russification measures introduced in education, culture, and religious life — including pressure on the UGCC — became particularly painful for Ukrainian intellectuals. The events of those years vividly demonstrate the dangers of Russian occupation for Ukrainians and resonate strikingly with contemporary events in Ukraine.

Keywords: *Galicia, Ukrainian intelligentsia, Russophiles, occupation, Russification, repressions, First World War.*